

Szyfman, L.

"Izbrannyje proizwiedienija w dwuch tomach", Jean Baptist Lamarck, Moskwa 1955 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 1/2, 418-419

1956

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dwa przeciwstawne sobie kierunki myśli wyrosłej ze szkoły perypatetyckiej (Teofrast i Tomasz) zgodne są najzupełniej w kwestii prymatu intelektu (s. XIX). Nie przesądza to jednak — pisze Barbotin — rozwiązania zagadnienia; jest bowiem rzeczą znaną, iż wielkie systemy filozoficzne nie wysnuwają zazwyczaj ostatecznych konsekwencji z zawartych w nich załączkowych intuicji. Taki arystotelizm, jaki widzimy w ciągu wieków, nie musi być bynajmniej zgodny z pierwotnym zamysłem swego twórcy (s. XIV). W ten sposób zasadnicze założenie dzieła Hamelina staje się zagadnieniem dyskusyjnym.

Tak oto wygląda jeden z wielu wiążących się z nauką Arystotelesa problemów, naświetlony przez dwóch specjalistów: wiele tu przenikliwości myśli, popartej imponującą erudycją, mało natomiast zgodności poglądów nawet w kwestiach zasadniczych, mimo zresztą całego szacunku wobec obcej myśli i cudzego dorobku. Zagadnienie interpretacji Arystotelesa długo więc jeszcze niepokoić będzie uczonych. Różnorodność możliwości wykładu jego nauki, wywodząca się z czasów starożytnych (z jednej strony Eudem, z drugiej Straton z Lampsaku), a trwająca po dzień dzisiejszy, jest jeszcze jednym dowodem zdumiewającego bogactwa aspektów wszechstronnego systemu Arystotelesa.

W. Voisé

- Jean Baptist Lamarck, *Izbrannyje proizwiedienija w dwóch tomach* „I“
Redakcja Polakowa, N. Nużdina, Pierewod A. Judinoi. Moskwa 1955,
s. 9—968.

Ukazanie się pierwszego tomu dzieł wybranych Lamarcka stanowi poważne wydarzenie w życiu naukowym w ogóle i dla historii nauki w szczególności. Nie wchodząc na razie w szczegółową analizę dzieł zawartych w pierwszym tomie dzieł wybranych pragniemy tylko poinformować czytelnika o dziełach i fragmentach dzieł zawartych w omawianym wyborze.

Obszerny, pierwszy tom dzieł wybranych Lamarcka, liczący blisko 1000 stron, zawiera cztery *Wstępne wykłady do kursu zoologii*, prowadzone przez naszego myśliciela w roku 1800, 1802, 1803 i 1806. W nich po raz pierwszy zostały sformułowane podstawowe zasady teorii ewolucji.

Prócz *Kursu zoologii* zostały w *Wyborze* opublikowane wszystkie trzy części klasycznej *Filozofii zoologii*, ogłoszonej po raz pierwszy przez Lamarcka w roku 1809. Znajdujemy w niej jednolitą i harmonijną teorię Lamarcka o historycznym rozwoju przyrody, ogólne prawa rozwoju organicznego, psychofizjologicznego i teoriopoznawczego. Słusznie powiada o tym dziele Ernest Haeckel, że jest ono pierwszym „...uzasadnionym wykładem, ściśłą doprowadzoną do ostatecznych konsekwencji teorią pochodzenia“.

W wymienionym tomie Dzieł wybranych redaktorzy załączyli szereg artykułów i fragmentów innych dzieł Lamarcka w celu zademonstrowania rozwoju poglądów jego od okresu przedewolucyjnego aż do pełnej dojrzałości poglądów ewolucyjnych wielkiego uczonego, które znalazły wyraz w *Filozofii zoologii*.

W miarę czytania dzieł Lamarcka wyłania się przed nami obraz męznego człowieka, rewolucjonisty w dziedzinie nauki i nie tylko zresztą w tym zakre-

sie. Wiadomo, że Lamarck był gorącym republikaninem i szczytowe osiągnięcie swego życia, *Filozofię zoologii*, poświęcił ludowi francuskiemu jako dowód hołdu za obalenie tyranii feudalnej. Radykalnością swych poglądów politycznych i konsekwentnym ewolucjonizmem w zakresie pojmowania rozwoju świata organicznego różni się między innymi Lamarck od Jędrzeja Śniadeckiego, z którym łączy go wiele wspólnego. Materialista-deista Lamarck i materialista-deista Śniadecki wyrażają kryzys materializmu mechanistycznego i tu kryje się jedno z podstawowych źródeł ich wahań i poślizgnięć idealistycznych.

Omawiany tom *Dzieł wybranych* kończy się uwagami do *Kursu zoologii*, napisanymi przez Polakowa, oraz tegoż uwagami do pierwszej i drugiej części *Filozofii zoologii*, jak również uwagami Gelterszteina do trzeciej części *Filozofii zoologii*.

Jeżeli się zważy, że dzieła Lamarcka nigdy nie były tłumaczone na język polski i że nawet w oryginale są u nas prawie niedostępne, ocenimy należycie ukazanie się na półkach księgarskich przekładu rosyjskiego dzieł Jana Chrzciciela Lamarcka.

L. Szyfman

B. Kedrow, T. Czencowa, Brauner — współpracownik Mendelejewa. Moskwa 1955, s. 3—126. Akademia Nauk ZSRR. Instytut Historii Przyrodoznawstwa i Techniki.

Recenzowana książka jest cennym przyczynkiem do historii chemii, w której przełomowym momentem było odkrycie przez Mendelejewa periodycznego układu pierwiastków. Kreśli ona historię przyjaźni dwóch wielkich słowiańskich uczonych, opartej na wspólności dążeń naukowych.

Książka składa się z dwóch referatów wygłoszonych przez Kedrowa i Czencową w czasie sesji Wydziału Chemicznego Czeskiej Akademii Nauk, która odbyła się w maju 1955 roku z okazji stulecia urodzin wybitnego czeskiego chemika Bogusława Braunera.

Artykuł T. Czencowej pt. *Nowe materiały o współpracy naukowej D. I. Mendelejewa i P. F. Braunera* (s. 7—69) składa się ze wstępu i czterech rozdziałów, omawiających okres współpracy naukowej obu uczonych.

Pierwszy okres rozpoczyna się w 1881 roku, kiedy Brauner wysłał z Manchesteru do Petersburga list do Mendelejewa.

Drugi okres trwa dwadzieścia sześć lat, tj. od 1881 roku do 1907 roku, tj. od chwili zawarcia znajomości Braunera z Mendelejewem do śmierci Mendelejewa.

W tym okresie ważne znaczenie dla ich przyjaźni i współpracy miało spotkanie w Londynie w roku 1889, kiedy Mendelejew w tzw. „Faradajewskom cztieniu” podsumował swą dwudziestoletnią pracę nad periodycznym układem pierwiastków, a Brauner referował wyniki sześciolletnich badań prowadzonych nad tym samym zagadnieniem.

Trzeci okres trwa od roku 1907 do 1933, tj. obejmuje działalność Braunera od śmierci Mendelejewa do śmierci Braunera.

W tym czasie zajmuje się ten ostatni propagandą periodycznego układu pierwiastków.